

Kaali järv, õigemini meteoriidikraater, on üks unikaalsemaid loodusmälestisi kogu maailmas

- läbimõõt 110 m
- sügavus 16 m
- valli kõrgus 6 - 7 m
- vanus 3500+/- 700 kuni 7600 aastat
- meteoriidi mass ca 1000 t
- pörkekiirus 20 km/s
- plahvatuse võimsus ca 20 kt (nagu Hiroshimas)
- langemisnurk umbes 30 kraadi
- langemissuund ida või ida-kirde vahel

Nende andmetega meteoriitika edetabelis just kõrgele ei pääse, aga selle kompenseerib hea ligipääs, suhteliselt vähene kulumine ja juba sajandi pikkune uurimine. Et langemine võis leida aset ajaloolisel ajal ning suhteliselt tihedasti asustatud piirkonnas, on otsitud ja leitud hulk võimalikke kirjeldusi alates Phaetoni hukkumisest kreeka mütoloogias kuni soome-ugri ilmasamba kultuseni välja.

Kaali järve kohta loe lähemalt:

- Kraatrite ehitus ja uurimise ajalugu: Reet Tiirmaa, "Kaali meteoriit" Geoloogia Instituut Tallinn 1994
- Kraatrite vanuse hinnangutest: Anto Raukas, "Eesti Loodus" 1995, nr 12 lk351
- Kraatrid & Arheoloogia: Vello Lõugas, "Luup" 1995 nr 2 lk 52
- Ja otse loomulikult on ka reisikiri tuulest, muinasluulest & suurest paugust: Lennart Meri, "Hõbevalge" Eesti Raamat Tln. 1976
- Lennart Meri, "Hõbevalgem" Eesti Raamat Tln. 1984

Mõnusat lugemist!

Kaali meteoriidikraatrid

Perseiidide meteorivool avastati möödunud sajandi 40-tel aastatel, sõltumatult kolme eri riigi vaatleja poolt. Seda, et 10. augusti paiku taevas nähtavate lendtähtede arv suureneb, märkasid inimesed juba varem - keldi kultuuriala rahvapärimestes seostatakse nähtust 10. augustil 258.a. p.Kr. Roomas hukatud usumärtri Püha Lauritsa (St. Lawrence) surma-aastapäevaga. Et Laurits hukati tuleriidal, nutab taevas sel ajal tuliseid pisaraid - nii tõlgendas lihtrahvas "taevast langevaid tähti". Meil vaadeldavatest meteorivooludest on perseiidid (Perseuse tähtkujule vastava langemissuuna järgi) üks stabiilsemaid (annab ca 60 lendtähte tunnis pea 10 päeva vältel) ning ka üks heledamaid (tingitud meteoride suurest kiirusest, 60 km/s). Seetõttu on voolu ka hästi uuritud, ja samal põhjusel on ta väga sobiv meteorivaatluste meetodikaga tutvumiseks. Ja mis kõige üllatavam - vaatamata poolteise sajandi pikkusele uurimisele avastati alles viimasel aastakümnel selle voolu huvitav omapära. Nimelt sisaldab lai ja suhteliselt hõre vool endas väga väikese läbimõõduga tihedat juga, kus meteoride arv järsult kasvab, ulatudes 300 - 400 heleda lendtäheni tunnis. Kestab see "tähesadu" paari tunni ümber ja teda saab näha ainult siis, kui see aeg langeb pimedale ajale. Tänavu on aeg perseiidide maksimumi vaatlemiseks Eestist ideaalne. Voolu lühiajalist peamaksimumi ennustatakse ööks vastu 12. augustit, kella 02-ks Ida-Euroopa suveaja järgi (00.00 UT). Sel ajal on Perseuse tähtkuju külalt kõrgel (umbes 40°), taevas piisavalt pime (Saaremaal poolteist tundi pärast keskööd) ja isegi Kuu on sama hästi kui olematu (2 päeva kuuloomiseni). Kui veel taevas selge oleks... Loodame. Milline on perseiidide sagedus pärast maksimumi, seda on meil piisavalt aega mõõta. Ennustuste järgi (Sky & Telescope, august 1996) kasvab meteoride arv aeglaselt, saavutades suurima väärtuse 12. augusti õhtuks. Siis peaks vool nõrgenema, kestes siiski pea augusti lõpuni.

Perseiidide meteorivool

Saaremaa vaatamisväärtest neli -

Kuressaare linnus, Kaali järv, Mustjala pank ja loopealsete õpperada - on meil juba programmis. Et Saaremaa on suur ja vaadata palju, viitame siin veel mõnedele huvitavatele kohtadele.

Loodus.

Vilsandi rahvuspark ja looduskaitseala (tel. (245)-76-604). Matkarajad, veelindude reservaat, paadiühendus Papisaarest. **Viidumäe looduskaitseala** (tel. (245)-76-321) Saaremaa kõrgeim punkt vaadetorniga, muuseum, mets haruldaste taimedega. **Torgu kuningriik**. Sõrve poolsaar rannaastangu, luidete, kaugele merre ulatuva maasääre ja kõikvõimalike militaarsete jäänustega. **Karujärv**. Saaremaa suurim päris-järv (3.3 km², 6 saart, liivarand, kámping) **Loode tammik ja Mändjala supelrand** Kuressaarest 10 km läände **Abruka saar** (ühendus Roomassaare sadamast).

Muuseumid

Saaremaa muuseum (Kuressaare lossis, tel. (245) -56-307) Filiaalid: *Linnakodaniku muuseum* (Pargi 5), *Aavikute majamuuseum* (Vallimaa 7) **Muhu muuseum** (Kõguva küla, tel.(245)-98-616) koos J.Smuuli muuseumiga - komplektne endisaegne küla-muuseum. **Mihkli talumuuseum** (Viki küla, tel. (245)-76-613) koos täiesti töötava kõrtsiga. **Stebeli rannakaitsepatarei** (Karustes, tel. (245) -70 -465) **Eemu tuulik** (Eemu külas Muhumaal, tel. (245)-95-265) Väidetavasti Eesti ainus töötav tuuleveski

Kirikud

Valjala kirik (Eesti vanim kivikirik, ehit. 1240 - 70) **Kihelkonna kirik** (1270, laemaal 13.saj., altar 1591, kantsel 1604) **Katariina kirik** Leisis (1254, unikaalsed raidkaunistused) **Muhu kirik** (13.saj., ühelööviline, tornita, restaureeritud 1993) **Põide kindluskirik** (13.saj., Saaremaa suurim kirik) **Püha Jakobi kirik** Pihntlas (14.saj., mini-gootika musternäidis)

Tuulikud

Kõige rohkem oli tuuleveskeid **Anglas**, Leisi tee ääres (9 veskit ühes külas). Praegu seisab neid seal viis. Kõige huvitavamad tuulikud (eit ja taat) on **Ninase** külas Tagaranna lähedal. Minge ja vaadake!